

بررسی عوامل موثر بر تقاضای طلاق در دادگاه‌های خانواده شهر رشت

مجید حسینی نثار

کارشناس ارشد پژوهشگری علوم اجتماعی، دانشگاه تهران *hoseini.fm@gmail.com* (مسئول مکاتبات)

صغری شب افروزان

کارشناس ارشد علوم ارتباطات اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دماوند *shadi_afroz2012@yahoo.com*

مصطفی فیض ثابت

کارشناس ارشد مدیریت فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات *parsa.feyz@gmail.com*

چکیده

مقدمه و هدف پژوهش: استان گیلان، یکی از استان‌هایی است که از آمار و ارقام بالایی در زمینه طلاق برخوردار است. نگاهی به شاخص نسبت ازدواج به طلاق در گیلان، حکایت از آن دارد روند این شاخص، طی سال‌های ۹۰ تا ۹۵ رو به کاهش است، این تحقیق با هدف بررسی عوامل موثر بر تقاضای طلاق در شهر رشت و با استفاده از رویکردهای مبادله و شبکه انجام شده است.

روش پژوهش: روش این تحقیق، پیمایش است و از پرسشنامه جهت جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده است. بخشی از پرسشنامه، محقق ساخته است و در بخشی دیگر که به سنجش رضایت زناشویی می‌پردازد، از پرسشنامه استاندارد رضایت زناشویی والتر دابلیو هودسن بهره گرفته شده است. از بین مراجعه‌کنندگان به مراکز مشاوره بهزیستی در شهرستان رشت، ۲۷۰ نفر به روش احتمالی ساده انتخاب شده‌اند.

یافته‌ها: بر اساس نتایج تحلیل رگرسیونی، می‌توان گفت که ۵۲ درصد از تغییرات متغیر ملاک (تقاضای طلاق) توسط سه متغیر پیش‌بین، تبیین می‌شود. این سه متغیر به ترتیب اثرگذاری شامل رضایت زناشویی، تصور مثبت از پیامدهای طلاق و دخالت والدین است.

نتیجه‌گیری: بر اساس نظریه شبکه، دخالت دیگران در زندگی زوجین، می‌تواند از طریق سلب قدرت تصمیم‌گیری از زوجین، سبب بروز اختلافات خانوادگی گردد و احتمال جدایی و طلاق را افزایش دهد. همچنین مطابق نظریه مبادله، همسرانی که نتوانسته‌اند انتظارات طرف مقابل‌شان را محقق سازند، موجب بروز پدیده طلاق می‌گردند. هر چه تصور مثبت از پیامدهای طلاق بیشتر شود، میزان تقاضای طلاق نیز افزایش می‌یابد.

واژگان کلیدی: طلاق، رضایت زناشویی، تصور مثبت از پیامدهای طلاق، دخالت والدین، رشت

۱- مقدمه

ویژه در سرمایه اجتماعی خانواده ایرانی ایجاد گردیده است.

نهاد خانواده در دنیای کنونی، به طور گسترده‌ای طلاق را تجربه می‌کند؛ البته این بدان معنا نیست که خانواده در گذشته با این پدیده مواجه نبوده است، ولیکن طلاق نیز مانند تمام پدیده‌های دیگر، تغییر ماهیت یافته است. امروزه طلاق، اغلب گزینش اختیاری افراد است و به نظر می‌رسد نسبت به گذشته، پدیده‌ای عادی و عملی بهنجار انگاشته می‌شود و به گونه‌ای روزافزون، اقدامی برای رهایی از تنش خانوادگی تلقی می‌گردد. در اکثر جوامع، روشی پذیرفته و نهادینه شده برای پایان ازدواج است و ازدواج، دیگر به مفهوم طی کردن تمام زندگی با یک شخص نیست، بلکه یک فرآیند چند مرحله‌ای است که نه تنها بر نحوه ارتباط افراد خانواده تأثیر می‌گذارد؛ بلکه لطمات شدیدی نیز بر جامعه وارد می‌سازد.

۲- بیان مساله

در سال ۹۴، نسبت ازدواج به طلاق در کشور، ۴/۲ است. یعنی در برابر هر ۴/۲ ازدواج ثبت شده، یک طلاق به ثبت رسیده است. در حالی که این نسبت در گیلان ۳ است که نشانگر جدی بودن مساله است (سایت ثبت احوال کشور، ۹۴/۱۱/۱۰). گیلان در این سال، برای سومین سال متوالی، بعد از استان‌های تهران و البرز، همچنان از رتبه سوم برخوردار است. در نه ماهه سال ۹۵ هم گیلان حایز رتبه چهارم طلاق در بین استان‌های کشور است و به ازاء هر ۳/۲ ازدواج، یک طلاق داشته است. نگاهی به شاخص ازدواج به طلاق در سال‌های اخیر، گویای آن است که گیلان در رتبه‌های آغازین طلاق در بین استان‌های کشور قرار دارد.

تحولات اجتماعی دهه‌های گذشته در سطح جهانی، نظام خانواده را با تغییرات، چالش‌ها، مسایل و نیازهای جدید و متنوعی روبرو کرده است. طی این مدت، خانواده به شکلی فزاینده به علل و عوامل متعدد و پیچیده‌ای در معرض تهدید قرار گرفته است. وقتی کارکردهای خانواده از قبیل کارکردهای زیستی، اجتماعی، شناختی و عاطفی یکی پس از دیگری آسیب می‌بیند، اعضای آن به تدریج احساس رضایتمندی خود را از دست می‌دهند. کاهش تدریجی رضایتمندی اعضای خانواده، ابتدا موجب گسستگی روانی و سپس گسستگی اجتماعی و در نهایت واقعه حقوقی می‌شود که این گسستگی، طلاق نامیده می‌شود.

افزایش نرخ طلاق در جهان و ایران، باعث ایجاد نگرانی‌های مختلفی شده است، چرا که طلاق، دارای آثار و پیامدهای متفاوتی از جمله فرهنگی، اجتماعی، روانی و اقتصادی است و زندگی خانواده از جمله فرزندان را در آینده متاثر می‌نماید. به خاطر هزینه‌ها و آثار و پیامدهای زیاد طلاق، بررسی و پیدا کردن علل و عوامل آن و تلاش جهت کنترلش، ضرورتی انکارناپذیر است.

امروزه خانواده ایرانی با چالش‌های زیادی روبه‌روست؛ از جمله تغییر نقش و جایگاه زنان، کاهش میزان ازدواج، افزایش میزان طلاق، تغییر نگاه به نقش همسر، تغییر مرکزیت تصمیم‌گیری در خانواده و ... که به مجموعه‌ای از مسائل پیچیده انجامیده و سرمایه اجتماعی خانواده‌ها را تحت‌الشعاع خود قرار داده است. تغییرات خانواده در جامعه ایران به دلیل نفوذ پیامدهای منفی مدرنیته، نگرانی‌هایی را برای کارشناسان در این حوزه به وجود آورده است. مهم‌ترین دلیل این وضعیت، تحولات و دگرگونی‌هایی است که به مرور زمان، در تمامی ابعاد خانواده و به

جدول ۱: تعداد ازدواج و طلاق و نسبت ازدواج به طلاق در گیلان طی سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۰

سال	ازدواج	طلاق	نسبت ازدواج به طلاق در گیلان	نسبت ازدواج به طلاق در کشور	رتبه گیلان در بین استان‌ها
۱۳۹۰	۲۸۸۲۶	۵۱۶۶	۵/۶	۶/۱	۴
۱۳۹۱	۲۸۰۱۲	۵۶۸۹	۴/۹	۵/۵	۶
۱۳۹۲	۲۵۶۰۰	۶۵۲۱	۳/۹	۵	۳
۱۳۹۳	۲۳۳۲۴	۶۹۷۵	۳/۳	۴/۴	۳
۱۳۹۴	۲۱۱۴۹	۶۹۶۱	۳	۴/۲	۳
*۱۳۹۵	۱۶۸۶۸	۵۲۲۶	۳/۲	۳/۹	۴

x نه ماهه ۹۵

مساله مهم دیگر این است که طلاق والدین، می‌تواند تأثیرات ناگواری بر کودکان برجای گذارد. برخی محققان معتقدند آثار منفی طلاق بر کودکان، قبل از وقوع طلاق آغاز می‌شود و مدت‌ها پس از طلاق ادامه خواهد داشت. مطالعات مختلف، تفاوت آشکار سازگاری عاطفی و اجتماعی فرزندان طلاق و فرزندان خانواده‌های هر دو والد (سالم) را نشان می‌دهد. در واقع، طلاق بر ارتباط مؤثر والدین با فرزندان نیز تأثیر گذاشته و سازگاری کودکان و نوجوانان را از بین می‌برد. طلاق زنجیره‌ای از حوادث به هم پیوسته است که برای همیشه زندگی قربانیان خود را دگرگون می‌کند. آثار و پیامدهای طلاق بر زنان نیز وسیع گزارش شده است.

پژوهش‌های متعدد، نشان دهنده آثار و عوارض منفی جسمی، روانی، اخلاقی، و اجتماعی طلاق برای مردان و زنان مطلقه، فرزندان طلاق و اجتماع می‌باشد. اکثر بررسی‌های انجام شده، از رابطه بین طلاق با اعتیاد، جرم و بزهکاری، روان پریشی، عدم تعادل شخصیتی، مسائل آموزش و تربیتی، خودکشی یا جامعه‌ستیزی و نظایر آن حکایت می‌کند و طلاق را موجد آنها به شمار می‌آورند (پیران، ۱۳۶۹: ۳۵).

پژوهش‌ها نشان می‌دهد که اختلالات روانی در بین افراد مجرد، بیوه، جدا شده و طلاق گرفته، بیش از افراد متأهل بوده و خطر طلاق برای ایجاد افسردگی بیشتر از بیوه شدن است (ظهیرالدین و خدایی فر،

۱۳۸۲: ۳). بسیاری از تحقیقات نشان می‌دهد که افراد طلاق گرفته، بیشتر از افراد متأهل دچار اختلالات جسمی و روحی از جمله اعتیاد به مشروبات الکلی، خودکشی و ضعف قوای ذهنی می‌شوند و رضایت خاطر کمتری از زندگی دارند (کالان و همکاران، ۱۹۸۷: ۲۸۳). دومینیان و همکاران (۱۹۹۱) شواهد مفصل و ارزشمندی را ارائه کرده‌اند که نشان می‌دهد از هم پاشیدگی زندگی مشترک، با مجموعه‌ای گسترده‌ای از شاخص‌های سلامتی در ارتباط است (برناردز، ۱۳۸۴: ۲۵۲).

از پیامدهای طلاق بر زنان مطلقه، می‌توان به کیفیت زندگی پایین (فوکودا و همکاران، ۲۰۰۵: ۷)، فشار مسایل مالی (نصیری، ۱۳۸۶؛ بومن، ۲۰۰۷)، نگرش اخلاقی منفی نسبت به زنان مطلقه از سوی جامعه (آماتو و چیدل، ۲۰۰۸: ۷)، انزوای اجتماعی و کوچک‌تر شدن شبکه روابط اجتماعی آنها و آسیب دیدن روابط اجتماعی آنان به دلیل احساس عدم امنیت اجتماعی (رستمی و همکاران، ۱۳۸۸)، گرایش به سمت مواد مخدر (ریاحی و همکاران، ۱۳۸۶)، افسردگی بیشتر زنان مطلقه در مقایسه با مردان (صادقی و همکاران، ۱۳۸۹) و شیوع اختلالات جسمی و روحی، از جمله اعتیاد به مشروبات الکلی، خودکشی و ضعف قوای ذهنی و رضایت کمتر از زندگی (تامپسون و همکاران، ۲۰۰۸) را نام برد.

۳- تعریف مفهوم طلاق

از نظر وایزمن^۱ (۱۹۷۵) طلاق فرایندی است که با تجربه بحران عاطفی هر زوج شروع می‌شود و با سعی در حل تعارضات زناشویی، از طریق جدایی، با ورود به موقعیتی جدید با نقش‌ها و سبک زندگی متفاوت خاتمه می‌یابد. به اعتقاد وایزمن گذر از مراحل طلاق که وی آن را فرایندی سرشار از غم، اندوه و همچنین رشد می‌داند در برگیرنده پنج مرحله همپوش است: انکار، فقدان و افسردگی، خشم و دوسوگرایی، تغییر سبک زندگی و هویت، پذیرش و انسجام (گاتمن، ۱۹۹۳). از نظر کاسلو (۱۹۸۶)، اسپرانکل و استورم^۲ (۱۹۸۳) طلاق در برگیرنده سه دوره است: ۱- دوره قبل از طلاق "دوره تصمیم‌گیری"، ۲- دوره حین طلاق "دوره بازسازی" و ۳- دوره بعد از طلاق "دوره بهبودی". هر یک از دوره‌ها از مراحل تشکیل شده که هر مرحله نیز خرده مراحل را در برمی‌گیرد. دوره نخست با تجربه نارضایتی روزافزون نسبت به روابط زناشویی در هر یک از زوجین آغاز می‌شود و با اقداماتی در زمینه روند قانونی طلاق و در میان گذاشتن آن با دوستان و خویشاوندان ادامه می‌یابد. دوره دوم، زمان تمرکز بر واقعیت‌های مرتبط با مسایل اقتصادی طلاق، تصمیم‌گیری درباره محل زندگی هر یک از زوجین پس از طلاق، موضوع حضانت و سرپرستی بچه‌ها و مسایلی از این دست است که این دوره با احساسات مبهمی همچون ترس، تنهایی، خشم و طرد عجین شده است. در دوره سوم، افراد سعی در کشف تجربیات و هویت و منابع عشق جدید دارند. این دوره برای برخی مهیج و برای برخی با پشیمانی و مقاومت در پذیرش واقعیت همراه است (یانگ و لانگ^۳، ۱۹۹۸).

۴- سوالات تحقیق

۴-۱- سوال اصلی:

عوامل اصلی موثر بر تقاضای طلاق در دادگاه های خانواده شهر رشت چیست؟

۴-۲- سوالات فرعی:

۱- آیا بین رضایت از زندگی زناشویی و تقاضای طلاق در دادگاه‌های خانواده شهر رشت، رابطه معناداری وجود دارد؟

۲- آیا بین تصور مثبت از طلاق و تقاضای طلاق در دادگاه‌های خانواده شهر رشت، رابطه معناداری وجود دارد؟

۳- آیا بین میزان دخالت والدین و تقاضای طلاق در دادگاه‌های خانواده شهر رشت، رابطه معناداری وجود دارد؟

۵- اهداف تحقیق

۵-۱- هدف اصلی:

- بررسی عوامل اصلی موثر بر تقاضای طلاق در دادگاه های خانواده شهر رشت

۵-۲- اهداف فرعی:

۱- بررسی رابطه بین رضایت از زندگی زناشویی و تقاضای طلاق در دادگاه های خانواده شهر رشت

۲- بررسی رابطه بین تصور مثبت از طلاق و تقاضای طلاق در دادگاه های خانواده شهر رشت

۳- بررسی رابطه بین میزان دخالت والدین و تقاضای طلاق در دادگاه های خانواده شهر رشت

۶- چارچوب نظری

وضعیت خانواده، چگونگی روابط بین اعضای خانواده و انحلال و فروپاشی آن از یک سو، بازتاب شرایط اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی است و از سوی دیگر، معلول عوامل درونی خانواده (سطح خرد) و کیفیت و چگونگی آن می‌باشد. به دلیل خصلت چند

نیازهای اقتصادی و روانی استوار است. قضایای هومنز عبارتند از: ۱- قضیه موفقیت؛ ۲- قضیه محرک؛ ۳- قضیه ارزش؛ ۴- قضیه محرومیت - سیری؛ ۵- قضیه پرخاشگری - تایید (ریترز، ۱۳۸۸: ۴۲۷). بر اساس این دیدگاه رابطه بین زن و شوهر یک مبادله محسوب می‌شود، که از ابتدای زندگی شروع شده است. اگر حقوق متقابل آنان را به عنوان پاداش و هزینه تلقی کنیم، زندگی آنان بر محور مبادله متقابل جریان می‌یابد. به عبارتی دیگر، زمانی که یک رابطه را بیشتر از منافع آن ارزیابی می‌کند، این نظریه پیش‌بینی می‌کند که این شخص به رابطه مذکور و نابرابری در مبادله می‌نگرد و در نهایت، به گسست روابط متقابل زوجین منجر می‌گردد.

اصل اساسی نظریه نقش‌ها این است که زن و شوهر با توجه به نقش‌هایی که دارند، انتظاراتی از همدیگر دارند. چنانچه آنها در برآورده شدن این انتظارات توفیقی نداشته باشند، احتمال مخدوش شدن روابط بین آنها پدید می‌آید و تداوم زندگی آنها را دچار تردید می‌نماید. همچنین، نظریه مبادله بر این پیش فرض پایه‌ریزی شده است که در روابط بین زوجین، هر یک از زوجین در ازای آنچه می‌گیرد، باید چیزی بدهد. در این صورت، بی‌توجهی به دیگری؛ یعنی محروم کردن وی از پاداش. با تکرار چنین وضعی فرد زیان‌دیده از آنجا که پاداش‌های متناسبی را مطابق انتظار خویش دریافت نکرده است، ابتدا سعی می‌کند شرایط را برای تحقق انتظارات خویش ایجاد نماید و روابط را ترمیم نماید، اما در صورت عدم موفقیت اقدام به کناره‌گیری از ادامه مبادله و در نهایت، تصمیم به جدایی و طلاق می‌گیرد. بنابراین، با توجه به دو نظریه نقش‌ها و مبادله رابطه بین برآورده نشدن انتظارات یکی از زوجین و گرفتن طلاق بررسی می‌شود.

بعدی پدیده طلاق و تکثر نظریه‌ها و رویکردهای متعدد تبیین‌کننده، چارچوب نظری انتخابی این پژوهش، رویکردی جامعه‌شناختی دارد و چند نظریه جهت تبیین فضای کنونی جامعه ایران در مساله طلاق طرح می‌گردد.

۶-۱- نظریه شبکه

نظریه شبکه بر این دیدگاه است که نزدیکان و اقوام زوجین به عنوان شبکه‌های مرتبط و تاثیرگذاری هستند که می‌تواند رابطه زن و شوهر را تحت تاثیر قرار دهند. هر خانواده قسمتی از یک شبکه بزرگ خویشاوندی محسوب می‌شود که در تعامل با سایر افراد خانواده قرار دارد، اما این تعامل تغییر ماهیت داده، جایگزین آن مداخله نابجا می‌گردد. زمانی که زن و شوهر علاوه بر کانون زندگی خود، عضو شبکه‌ای از خانواده‌هایی با درجه و میزان در هم تنیدگی بالایی از روابط باشند، به نوعی در آن حل و هضم می‌گردند. در این شرایط تسلط شبکه بر ایشان نهادینه شده، ناخواسته رفتار و نحوه برخورد با دیگران و خصوصاً همسر را مطابق با الگوهای شبکه تنظیم می‌کنند. در این حالت، بروز رفتارهای عقلایی و همسرپسند را به شدت از دست خواهند داد. پیامد چنین وضعیتی به وجود آمدن وضعیت و فضای رنج‌آور و مجادله‌آمیز است؛ چرا که این اعمال نظر و دخالت، فضای روابط بین زن و شوهر را تیره کرده که این مسأله می‌تواند زمینه بروز اختلافات در خانواده را به وجود آورد و در نتیجه انحلال نهاد خانواده را قریب‌الوقوع سازد (سگالن، ۱۳۷۹: ۲۵۴).

۶-۲- نظریه مبادله

یکی از نظریه‌پردازان این نظریه، هومنز^۱ است که بیشتر به مبادله بین دو نفر توجه دارد و معتقد است که اساس مبادله اجتماعی بر منفعت شخصی و ترکیبی از

در غیر این صورت ثبات نهاد خانواده را دچار اختلال خواهد نمود (ریترز، ۱۳۸۸: ۶۱۳).

۷- فرضیات تحقیق

۱- بین رضایت از زندگی زناشویی و تقاضای طلاق، رابطه معناداری وجود دارد.

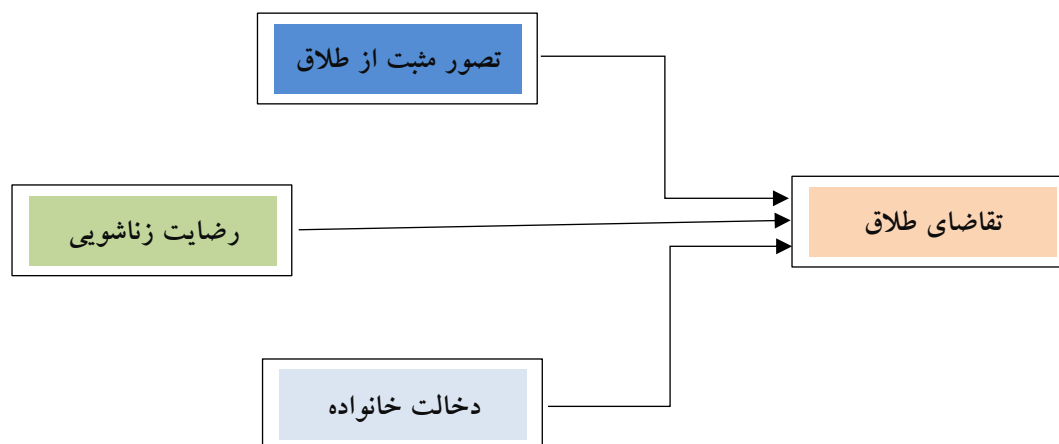
۲- بین تصور مثبت از طلاق و تقاضای طلاق، رابطه معناداری وجود دارد.

۳- بین میزان دخالت والدین و تقاضای طلاق، رابطه معناداری وجود دارد.

۸- روش تحقیق

روش تحقیق براساس رهیافت علمی و از نوع پیمایش است. «پیمایش غالباً با تعیین افرادی که نماینده و معرف گروه مورد بررسی اند (نمونه) و طرح سوالاتی که باید از آنها پرسیده شود، آغاز می‌شود» (بیکر، ۱۳۹۴: ۲۴). با توجه به این‌که روش این تحقیق پیمایش است؛ از پرسشنامه جهت جمع‌آوری اطلاعات استفاده می‌شود. این ابزار به محقق این امکان را می‌دهد که داده‌های مورد نیاز را جمع کرده تا پس از پردازش آن‌ها به عنوان اطلاعات مورد نیاز، برای تحلیل از آن‌ها استفاده نماید.

پارسونز معتقد است برای آن‌که خانواده نقش مؤثری داشته باشد، باید نوعی تقسیم‌کار جنسی در آن برقرار باشد؛ بدین‌گونه که مردان باید نیروی محرک خانواده باشند و زنان نیز باید به وظیفه‌شان که امور داخلی خانواده و مراقبت از کودکان و بزرگسالان است، بپردازند. لذا باید سنگ صبور یعنی مهربان، پروراننده و سرشار از عاطفه باشند. این نظریه پرداز اعتقاد دارد چنانچه کارکردها و جهت‌گیری‌های زنان و مردان در خانواده بسیار شبیه هم گردند، رقابت میان آنها زندگی خانوادگی را مختل خواهد کرد و نقش تعیین‌کننده خانواده رنگ خواهد باخت. بنابراین، فرضاً اگر جنس زن به هر دلیلی اشتغال در محیط خارج از خانه را به وظیفه اصلی خود که همانا ایجاد نقش تربیتی و به دنبال آن گسست روابط خانوادگی نخواهد داشت. لذا در این شرایط پدید آمدن اختلاف بین زوجین و حتی جدایی آنها از هم بعنوان ستون‌های اصلی ثبات خانواده دور از ذهن نخواهد بود. همچنین، این نظریه‌پرداز معتقد است تداخل در نقش‌ها باعث اغتشاش در امور خانوادگی می‌شود؛ یعنی اینکه مردان نیز باید همان‌گونه که تامین امور مالی خانواده را به عهده دارند، باید نیروی محرکه خانواده باشند و از نقش مهم خویش در خانواده غافل نگردند و باید در جهت‌گیری خانواده نقشی ویژه داشته باشند؛ چرا که

شکل ۱: مدل تحقیق

$$n = \frac{T^2 pq}{d^2} \div \left(1 + \frac{1}{N} \left(\frac{T^2 pq}{d^2} - 1 \right) \right)$$

n = تعداد نمونه مورد نیاز (۲۶۸)

T = اندازه متغیر در توزیع نرمال (مربوط به منحنی گاوس) (۱/۹۶)

P = احتمال وجود صفت در افراد جامعه (۰/۵)

Q = احتمال عدم وجود صفت در افراد جامعه (۰/۵)

D = سطح احتمال مورد نیاز یا درجه اطمینان (۰/۰۵)

N = تعداد متقاضیان طلاق در محاکم قضایی که به مرکز

مداخله بهزیستی ارجاع داده می‌شوند (۸۸۴)

روشی که پژوهشگر در این تحقیق برای نمونه‌گیری به کار برده است، نمونه‌گیری احتمالی ساده است.

۱۰- یافته‌های توصیفی

از نظر نوع انتخاب همسر، ۶۵،۴ درصد از نمونه‌ها خودشان مبادرت به انتخاب همسر کردند. ۲۱،۹ درصدشان، با انتخاب خانواده و ۱۲،۷ درصد با انتخاب دیگران مواجه بودند.

جدول ۳: توزیع فراوانی نوع انتخاب همسر

نوع انتخاب	فراوانی	درصد
خود	۱۷۰	۶۵،۴
خانواده	۵۷	۲۱،۹
دیگران	۳۳	۱۲،۷
جمع کل	۲۶۰	۱۰۰

بیشترین مقدار، یعنی ۳۸،۸ درصد از پاسخگویان، تحصیلاتشان در حد زیر دیپلم است. ۳۸،۵ درصد هم دیپلم دارند. ۱۴،۷ درصد در مقطع کارشناسی تحصیل کرده‌اند. ۵ درصد کارشناسی ارشد دارند و ۳ درصد هم تحصیلات کاردانی دارند.

برای سنجش رضایت زناشویی از پرسشنامه رضایت زناشویی (IMS) والتر دابلیو هودسن با انجام جرح و تعدیل‌هایی استفاده می‌شود. بخشی از سوالات پرسشنامه در مورد متغیرها زمینه‌ای بوده که شامل جنسیت، میزان تحصیلات و غیره باشد. پاسخ‌های پیش‌بینی شده به صورت طیف لیکرت و پنج‌گزینه‌ای از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف پیش‌بینی شده است که ارزش عددی آن به صورت زیر است:

کاملاً موافق ۵، موافق ۴، بی‌نظر ۳، مخالف ۲، کاملاً مخالف ۱

ابزار تحقیق نیز ابتدا مورد تست مقدماتی قرار گرفت و پس از تایید اعتبار و پایایی آن، در جامعه آماری به اجرا گذاشته شد. برای تعیین پایایی از فرمول آلفای کرونباخ و همبستگی درونی گویه‌ها استفاده شد همچنین برای تعیین اعتبار ابزار اندازه‌گیری، روش اعتبار صوری به کار رفته است.

جدول ۲: ضریب پایایی متغیرهای تحقیق

متغیر	تعداد گویه	ضریب آلفا
رضایت زناشویی	۲۵	۰،۹۰
تصور مثبت از پیامدهای طلاق	۹	۰،۷۳
دخالت والدین	۵	۰،۹۴
تقاضای طلاق	۵	۰،۹۴

۹- جامعه مورد مطالعه، حجم نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری، شامل کسانی است که در زمستان ۹۴، جهت تقاضای طلاق، به محاکم قضایی مراجعه و به مراکز مداخله و کاهش طلاق بهزیستی ارجاع داده می‌شوند. برای تعیین حجم نمونه آماری تحقیق نیز از فرمول کوکران استفاده می‌شود.

جدول ۴: توزیع فراوانی تحصیلات پاسخگو

تحصیلات	فراوانی	درصد
زیردیپلم	۱۰۰	۳۸،۵
دیپلم	۱۰۱	۳۸،۸
کاردانی	۸	۳
کارشناسی	۳۸	۱۴،۷
کارشناسی ارشد	۱۳	۵
جمع کل	۲۶۰	۱۰۰

توزیع فراوانی تصور مثبت از پیامدهای طلاق به عنوان یکی از متغیرهای مستقل نشان می‌دهد از نظر ۷۴ درصد تصور مثبت از پیامدهای طلاق در حد متوسط بوده است، ۱۵ درصد تصور مثبتشان از پیامدهای طلاق، در حد کم و ۱۱ درصد زیاد در حد زیاد است.

جدول ۷: توزیع فراوانی تصور مثبت از پیامدهای طلاق

فعالیت	فراوانی	درصد
کم	۳۳	۱۵
متوسط	۱۶۲	۷۴
زیاد	۲۴	۱۱
جمع کل	۲۱۹	۱۰۰

یکی از متغیرهای مستقل این تحقیق، میزان دخالت والدین در زندگی مشترک نمونه‌های مورد بررسی بوده است که بر اساس جدول زیر، ۳۶،۵ درصد از آن‌ها دخالت والدین را زیاد عنوان کرده‌اند. از نظر ۳۳،۶ درصد، دخالت خانواده‌ها در حد کم است و ۲۹،۹ درصد، دخالت را متوسط ارزیابی کرده‌اند.

جدول ۸: توزیع فراوانی میزان دخالت والدین

فعالیت	فراوانی	درصد
کم	۸۱	۳۳،۶
متوسط	۷۲	۲۹،۹
زیاد	۸۸	۳۶،۵
جمع کل	۲۴۱	۱۰۰

متغیر تقاضای طلاق، متغیر اصلی یا وابسته تحقیق است که توزیع این متغیر، گویای آن است که ۶۵،۴ درصد از نمونه‌ها، تقاضایشان برای طلاق، قوی است. ۲۰،۹ درصد متوسط و ۱۳،۸ درصد، تقاضای ضعیف برای طلاق دارند.

از نظر مدت زمان آشنایی با همسر قبل از ازدواج، بیش از نیمی از پاسخگویان یک سال سابقه آشنایی داشته‌اند، ۲۹،۸ درصد ۲ سال سابقه آشنایی داشته‌اند. ۱۰،۲ درصد سه سال سابقه آشنایی داشته‌اند. ۶،۷ درصد ۴ سال سابقه آشنایی و ۲،۷ درصد، ۵ سال سابقه آشنایی داشته‌اند.

جدول ۵: توزیع فراوانی مدت آشنایی پیش از ازدواج

تحصیلات	فراوانی	درصد
۱ سال	۱۲۹	۵۰،۵
۲ سال	۷۶	۲۹،۸
۳ سال	۲۶	۱۰،۲
۴ سال	۱۷	۶،۷
۵ سال	۷	۲،۷
جمع کل	۲۵۵	۱۰۰

توزیع فراوانی رضایت زناشویی به عنوان یکی از متغیرهای مستقل نشان می‌دهد از نظر ۵۶،۷ درصد، رضایت از همسر در حد کم بوده است، ۲۲،۴ درصد رضایت زناشویی شان در حد زیاد و ۲۰،۹ درصد، رضایتشان، متوسط است.

جدول ۶: توزیع فراوانی رضایت از همسر

فعالیت	فراوانی	درصد
کم	۶	۵۶،۷
متوسط	۵۴	۲۰،۹
زیاد	۱۹۸	۲۲،۴
جمع کل	۲۵۸	۱۰۰

جدول ۹: توزیع فراوانی تقاضای طلاق

فعالیت	فراوانی	درصد
ضعیف	۱۶۶	۱۳٫۸
متوسط	۵۳	۲۰٫۹
قوی	۳۵	۶۵٫۴
جمع کل	۲۵۴	۱۰۰

فرضیه اول: بین رضایت از زندگی زناشویی و تقاضای طلاق، رابطه معناداری وجود دارد.

با توجه به جدول شماره ۱۰، می‌توان گفت بین رضایت از زندگی زناشویی و تقاضای طلاق، رابطه معناداری وجود دارد. رابطه بین این دو متغیر به صورت معکوس است و ضریب همبستگی آن 0.638 - می‌باشد. از آن جایی که میزان خطای رابطه کمتر از 0.01 است، با احتمال 99 درصد فرض H_1 (فرضیه تحقیق) مورد پذیرش قرار می‌گیرد. با توجه به ضریب تعیین، می‌توان گفت 40 درصد تغییرات گرایش به طلاق، به وسیله متغیر رضایت از زندگی زناشویی، تبیین می‌شود. به این ترتیب، فرضیه دوم تحقیق، مورد تایید قرار می‌گیرد.

۱۱- یافته‌های تحلیلی

در این بخش داده‌های به دست آمده در قالب فرضیه‌های مطرح شده در تحقیق، مورد بررسی قرار می‌گیرد. ابتدا روابط دو متغیره و سپس روابط چند متغیره، مورد آزمون قرار می‌گیرد. در روابط دو متغیره برای آزمون فرضیه‌های تحقیق از آزمون معناداری همبستگی پیرسون در سطح سنجش فاصله‌ای و برای آزمون روابط چندمتغیره، از آزمون رگرسیون چند متغیره به روش ایتتر استفاده می‌شود.

فرضیه دوم: بین تصور مثبت از طلاق و تقاضای طلاق، رابطه معناداری وجود دارد.

جدول شماره ۱۱، نشان می‌دهد بین تصور مثبت از طلاق تقاضای طلاق، رابطه معناداری وجود دارد. رابطه بین این دو متغیر به صورت مستقیم است و ضریب همبستگی آن 0.57 . می‌باشد. از آن جایی که میزان خطای رابطه کمتر از 0.01 است، با احتمال 99 درصد فرض H_1 (فرضیه تحقیق) مورد پذیرش قرار می‌گیرد. با توجه به ضریب تعیین، می‌توان گفت 32 درصد تغییرات گرایش به طلاق به وسیله متغیر میزان تصور مثبت از طلاق، تبیین می‌شود. به این ترتیب، فرضیه اول تحقیق، مورد تایید قرار می‌گیرد.

۱۱-۱- تحلیل دو متغیره

همان‌گونه که قبلاً مطرح شد، دو فرضیه اصلی و دو فرضیه فرعی در این تحقیق وجود دارد. با توجه به این که پیش شرط استفاده از آزمون همبستگی پیرسون این است که متغیرهای مستقل و وابسته در سطح سنجش فاصله‌ای باشند که در این تحقیق نیز این گونه است، پس از آزمون همبستگی پیرسون استفاده می‌شود. معناداری این آزمون اگر کمتر از 0.05 باشد، بیانگر وجود رابطه است. ضریب همبستگی پیرسون، بیانگر شدت رابطه بین متغیرها است.

جدول ۱۰: آزمون همبستگی پیرسون بین رضایت از زندگی زناشویی و تقاضای طلاق

رضایت از زندگی زناشویی				تقاضای طلاق
تعداد	معناداری	ضریب تعیین	همبستگی پیرسون	
۲۵۴	۰.۰۰۰	۰.۴۰	-۰.۶۳۸	

جدول ۱۱: آزمون همبستگی پیرسون بین تصور مثبت از طلاق و تقاضای طلاق

تصور مثبت از طلاق				تقاضای طلاق
تعداد	معناداری	ضریب تعیین	همبستگی پیرسون	
۲۲۳	۰,۰۰۰	۰,۳۲	۰,۵۷۱	

جدول ۱۲: آزمون همبستگی پیرسون بین میزان دخالت اعضاء خانواده و تقاضای طلاق

میزان دخالت اعضاء خانواده				تقاضای طلاق
تعداد	معناداری	ضریب تعیین	همبستگی پیرسون	
۲۳۷	۰,۲۰۲	۰,۰۰۶	-۰,۰۸۳	

گروه را در یک متغیر بر اساس نمره‌های او در چندین متغیر دیگر، پیش بینی کنیم. در واقع رگرسیون چند متغیری، گسترش این اصل است که یک متغیر را بر اساس چندین متغیر دیگر، پیش بینی کنیم. پس با استفاده از رگرسیون چند متغیری می‌توان به آزمون مدل در این تحقیق، پرداخت. همان طور که در جداول شماره ۱۳ ملاحظه می‌شود با توجه به مقدار R^2 (ضریب تعیین) می‌توان گفت که ۵۲ درصد از تغییرات متغیر ملاک (تقاضا برای طلاق) توسط سه متغیر پیش بین، توضیح داده می‌شود.

با توجه به این که مقدار مجموع مربعات رگرسیون از باقی مانده، بزرگتر است، می‌توان گفت رابطه بین متغیرهای پیش بین و ملاک، معنادار است. معناداری رابطه نیز در سطح ۹۹ درصد اطمینان می‌باشد. (جدول ۱۴)

جدول ۱۳: خلاصه مدل (ضرایب همبستگی رگرسیون)

مدل	ضریب همبستگی پیرسون	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل	خطای استاندارد ارزیابی
۱	۰,۷۲۴	۰,۵۱۸	۰,۵۲۴	۰,۸۳۱۶۶

جدول ۱۴: جدول آزمون اف(آنوا)

مدل	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربع	مقدار اف	معناداری
رگرسیون	۱۷۴,۴۳۱	۳	۵۸,۱۴۴	۸۴,۰۶۵	۰,۰۰۰
باقی مانده	۱۵۸,۳۸۹	۲۲۹	۰,۶۹۲	-	-
جمع	۳۳۲,۸۲۰	۲۳۲	-	-	-

جدول ۱۵: بررسی میزان تأثیر متغیرهای مستقل بر گرایش به طلاق (مدل ۱)

مدل ۱	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد	
	ضریب بی	خطای استاندارد	بتا	مقدار تی
عدد ثابت	۴,۸۲۵	۰,۶۲۷	-	۷,۶۹۲
رضایت زناشویی	-۱,۰۱۲	۰,۱۰۶	-۰,۵۰۴	-۹,۵۶۹
تصور مثبت از پیامدهای طلاق	۰,۵۶۴	۰,۰۹۴	۰,۳۱۵	۵,۹۸۳
دخال‌ت والدین	۰,۰۹۹	۰,۰۴۵	۰,۱۰	۲,۱۹۹

شعبانی، ۱۳۸۳؛ قطبی، ۱۳۸۳؛ بهرامی، ۱۳۸۶) مورد تأیید قرار گرفته است.

این یافته نظری با نتیجه تحقیق حاضر - که اعمال نظر، سلطه و دخالت دیگران، موجب بروز پدیده طلاق می‌شود در تحقیقات ریاحی و همکاران (۱۳۸۶)، قطبی و همکاران (۱۳۸۶)، شعبانی (۱۳۸۲) و بلوس فلد هوم (۲۰۰۴) نیز تأیید شده است.

همچنین نظریه مبادله پیش‌بینی می‌کند زمانی که هر یک از زوجین هزینه‌های یک زندگی زناشویی را بیش از منافع آن ارزیابی نمایند، احتمال گسستن این رابطه وجود خواهد داشت. تاکید محوری دیدگاه هومنز و نظریه مبادله در سودانگاری قرار دارد و رفتار بشر را محصول پیگیری منافع شخصی در نظر می‌گیرد. بر این اساس، زمانی که یک شخص (زن یا شوهر) هزینه‌های یک رابطه را بیشتر از منافع آن ارزیابی می‌کند، این نظریه پیش‌بینی می‌کند در این حالت چنین شخصی رابطه مذکور را نابرابر فرض نموده، امید خویش را در برآورده شدن انتظاراتی که از طرف مقابل خویش دارد؛ از دست خواهد داد و در نتیجه شاهد گسست روابط متقابل این دسته از زوجین و در نهایت بروز پدیده طلاق خواهیم بود. یافته‌های این پژوهش، مطابق نظریه مذکور نشان می‌دهد همسرانی که نتوانسته‌اند انتظارات طرف مقابل‌شان را محقق سازند، موجب بروز پدیده طلاق می‌گردند. این یافته در پژوهش‌های پیشین روستا (۱۳۸۹)، ریاحی (۱۳۸۶)، حامد بخشی (۱۳۸۳)، پولریک و ویلک (۲۰۰۴) و ویلیام اچ دوهرتی (۲۰۰۷)

با توجه به مقادیر بتا، متغیر مستقل رضایت زناشویی با بتای $-۰,۵۰۴$ - مهم‌ترین متغیر اثر گذار بر تقاضا برای طلاق است. سپس متغیر تصور مثبت از پیامدهای طلاق با بتای $۰,۳۱۵$ وجود دارد. سومین متغیر دخالت والدین با بتای $۰,۱۰$ است که با متغیر تقاضا برای طلاق، ارتباط معناداری را نشان می‌دهند. به طور کلی، هر سه متغیر، ارتباط معناداری با تقاضا برای طلاق دارند. ۵۲۴ درصد از تقاضا برای طلاق، توسط سه متغیر رضایت زناشویی، تصور مثبت از پیامدهای طلاق و دخالت والدین، تبیین می‌شود.

۱۲- نتیجه گیری

بر اساس نظریه شبکه، متشکل از نظریات پارسونز و بات، قوی بودن شبکه خویشاوندی و دخالت دیگران در زندگی زوجین، می‌تواند از طریق سلب قدرت تصمیم‌گیری از زوجین، سبب بروز اختلافات خانوادگی گردیده، احتمال جدایی و طلاق را افزایش دهد. نتایج به دست آمده از این تحقیق در راستای تحکیم مبانی نظری به کار رفته و نیز تأیید یافته‌های پژوهشی پیشین می‌باشد. پس از بررسی نتایج به دست آمده از این آزمون مشخص گردید که در بین مراجعین به مراکز دخالت در خانواده و کاهش طلاق بهزیستی استان گیلان هر اندازه که دخالت بی‌جای اطرافیان بیشتر شود، میزان گرایش زوجین به طلاق نیز افزایش می‌یابد. این یافته نظری در پژوهش حاضر، نظیر سایر تحقیقات پیشین (پیران، ۱۳۶۹؛ رحیمی، ۱۳۵۹؛

ماحصل تحلیل آزمون های استنباطی پژوهش بدین ترتیب بوده که متغیرهای رضایت زناشویی، تصور مثبت از پیامدهای طلاق و دخالت والدین، به عنوان متغیرهای تاثیرگذار در بروز طلاق شناخته شدند. به عبارت دیگر فرضیه های مذکور همگی تایید شده‌اند. به طور کلی، هر سه متغیر، ارتباط معناداری با گرایش به طلاق دارند. ۵۲ درصد از تغییرات گرایش به طلاق، توسط این سه متغیر، تبیین می‌شود.

۱۳- پیشنهادها

از آنجا که گذر از طلاق را می‌توان در سه مرحله کلی بخش‌بندی کرد: ۱- قبل از جدایی و طلاق؛ ۲- انتقال و بازسازی [مرحله حین طلاق]، ۳- نقاهت و نوسازی پس از طلاق (اخوان تفتی، ۱۳۸۲، ص ۱۳۱). لذا بر همین اساس، نیز می‌توان راهبردهای کاهش طلاق را معطوف به سه راهبرد اصلی: راهبردهای مربوط به ازدواج و روابط زوجین (قبل از طلاق)، راهبردهای حین طلاق و راهبردهای پس از طلاق مطرح نمود.

راهبردهای قبل از طلاق

- ترویج فرهنگ مراجعه خانواده‌ها به مراکز مشاوره خانواده در هنگام بروز اختلافات
- آموزش شیوه‌ها و معیارهای صحیح همسرگزینی و اصلاح روش‌های سنتی ازدواج
- ایجاد مراکز مشاوره به ویژه در دانشگاه‌ها جهت بهبود فرآیند همسریابی
- پرهیز خانواده‌ها از دخالت‌های بدون آگاهی و بینش در زندگی فرزندان
- پرهیز خانواده‌ها از ازدواج‌های تحمیلی برای فرزندان خود

نیز تایید شده است. رضایت زناشویی عاملی تاثیرگذار در گرایش زوجین به طلاق می‌باشد. اینکه نکته در پژوهش‌های دیگری مانند سیف‌الهی، ۱۳۶۷؛ پیران، ۱۳۶۹؛ رحیمی، ۱۳۷۹؛ شیرزاد، ۱۳۷۹؛ ریحانی، ۱۳۸۱، قطبی، ۱۳۸۳ و بهرامی نیز تایید شده است. در این تحقیقات نیز عدم رضایت زناشویی به عنوان عاملی معرفی شده است که می‌تواند موجب وقوع طلاق شود. با این اوصاف، می‌توان اذعان نمود که نظریه مبادله و نتایج تحقیقات مذکور قابل کاربرد در جامعه مورد مطالعه است.

در نظر گرفتن عامل تصور مثبت از پیامدهای طلاق از نظریه‌های تصورات اجتماعی و مبادله مشتق شده است. براساس نظریه تصورات اجتماعی تصور برآمده از اموری که انسان با آن‌ها برخورد دارد، از شخصی به شخص دیگر و حتی در یک شخص، از زمانی به زمان دیگر فرق می‌کند. به همین ترتیب تصور هر فرد از پیامدهای طلاق می‌تواند متفاوت از دیگری باشد و هر چه این تصورات مثبت باشد، میزان گرایش به طلاق نیز افزایش می‌یابد زیرا همانطور که گفته شد براساس نظریه مبادله فرد با قرار دادن پیامدهای منفی و مثبت طلاق در مقابل هم، تصور خود را از این پدیده شکل می‌دهد. در این تحقیق نیز به این نتیجه رسیدیم که هر قدر تصور مثبت از پیامدهای طلاق بیشتر شود، میزان گرایش به طلاق نیز افزایش می‌یابد. این پیش‌فرض نظریه مبادله و تصورات اجتماعی نیز، در پژوهش حاضر نظیر پژوهش انجام شده توسط جلیلیان (۱۳۷۸) و بهرامی (۱۳۸۶) مورد تأیید قرار گرفته است. بنابراین داشتن تصورات مثبت از پیامدهای طلاق سبب می‌شود تا فرد تصور کند با گسستن پیوند زناشویی و قطع این رابطه مبتنی بر مبادله اجتماعی، می‌تواند بعد از طلاق از منفعت (مادی یا غیرمادی) بیشتری در مقایسه با زندگی مشترک برخوردار شود.

راهبردهای پس از طلاق

از آنجا که در جوامع اسلامی یکی از اهرم‌های حمایت اقتصادی از زنان، خانواده مبدأ و نیز همسر می‌باشد، در فرض فقدان همسر ناشی از طلاق، نظام اسلامی می‌تواند در قالب تبعیض مثبت از بار فشارهای اقتصادی آنها بکاهد.

با دقت در احکام اسلامی، از جمله در حکم عده پس از طلاق (سوره بقره، آیه ۲۲۸) می‌توان به چهارضلعی حکمت، نعمت، اخلاق و قانون در این آیه پی برد. بی‌تردید از حکمت الهی در خصوص اختصاص این مدت زمان می‌توان در راستای بازگشت به زندگی خانوادگی و اصلاح رفتار زوجین ظرفیت‌سازی نمود و با عنایت به نعمت بودن این فرصت، شانس مجدد زوجین در سازش و بازگشت به زندگی زناشویی را از سوی نظام به درستی به زوجین رهنمون گردید. بدین لحاظ با نگاه مجدد و عمیق به فلسفه تربیتی و اخلاقی این حکم می‌توان از ظرفیت نظام اسلامی در پیشگیری از طلاق قطعی، پس از طلاق و اصلاح بین زوجین کمال بهره را برد.

منابع و مأخذ

- برناردز، جان، در آمدی بر مطالعات خانواده. ترجمه حسین قاضیان. (۱۳۸۴). تهران: نشر نی.

- بیکر، ترز. ال (۱۳۹۴) نحوه انجام تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ نایی، تهران: نشر نی، چاپ هشتم.

- پیران، پرویز (۱۳۶۹) «در پی تبیین جامعه شناختی طلاق»، نشریه رونق، سال اول، شماره اول: ۴۱-۳۴.

- ثنایی، ذاکر؛ باقریان، زهرا (۱۳۸۱) «بررسی ابعاد نارضایتی زناشویی زنان و مردان متقاضی طلاق در شهر اصفهان»، مجله دانش و پژوهش در روان شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)، شماره ۱۵: ۷۸-۶۱.

- آموزش شیوه‌های صحیح رفتاری از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی قبل از ازدواج تحت عناوین آموزش مهارت‌های زندگی، راهبردهای ارتقای کارکرد خانواده، حقوق و تکالیف زوجین، بهداشت باروری و ...

راهبردهای حین طلاق

- تصحیح و ارتقای نظام حقوقی، اخلاقی و تربیتی خانواده مبتنی بر اصول و مبانی فرهنگ اسلامی - ایرانی

- ایجاد و گسترش مراکز مشاوره و مداخله در بحران‌ها و اختلافات خانوادگی

- کاهش و کنترل آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده نهاد خانواده خاصه اعتیاد، بیکاری، فقر، خشونت و ... در سطح جامعه

- توانمندسازی اقتصادی خانواده‌ها به منظور کاهش فشارهای اقتصادی حاکم

- تقویت و توسعه طرح‌های پیشگیری از همسرآزاری و سازش خانوادگی با همکاری سازمان‌های غیردولتی

- توانمندسازی و ایجاد فرصت‌های اشتغال و گسترش حمایت‌های بیمه‌ای از زنان

- پخش برنامه‌های آموزشی خانواده (مباحث بهداشتی، پزشکی، روانشناختی و تفاوت مرد و زن، مسائل اخلاقی و احکام ازدواج و طلاق) چرا که بسیاری از زوج‌های جوان پس از ازدواج با مسائل جدیدی روبرو می‌شوند که برای حل آن نیاز به آگاهی دارند، از این رو صدا و سیما می‌تواند با پخش برنامه‌های مناسب آموزشی این آگاهی را به زوج‌های جوان بدهد.

- behavior problems. Journal social forces", 86: 1139- 1161.
- Bowman, SH(2007) " Low economic status is associated with suboptimal intakes of nutritious foods by adults in the national health and nutrition examination survey" 1999-2002. Nutrition Research , vol 27(9): 515-523.
- Fokkema, T. Broer, A.(2011)"Employment and Divorce Among Dutch Women Born between 1903 and 1937". Journal of History of the Family, 9, 425°442.
- Fukuda, Y. & Nakamura, K. & Takano, T(2005)Municipal health expectancy in Japan: decreased healthy longevity of older people in socioeconomically disadvantaged areas. BMCpublic health. www.biomedcentral.com.
- Huber, Joan and Spitze, Glenna(1988).Trends in Family Sociology. SAGE.Publications, Newbury.
- Krishnan, Vijaya.(1998). "Premarital Cohabitation and marital disruption", journal of divorce & Remarriage. Vol. 28, 157- 169.
- South, S. and K. M. Lioyd.(2009). Spousal alternatives an marital.
- Tourraine, Alain; Khosrokhavar, Farhad. (2000) La recherche de soi dialogue sur le Sujet. Fayard, septembre
- Thompson, R.G. & Lizardi, D. Keyes, K. M. & Hasin, D.S(2008)Childhood or adolescent parental divorce/separation, parental history of alcohol problems, and offspring lifetime alcohol dependence. Drug Alcohol Dependence, 98: 246- 269.
- جلیلیان، زهرا (۱۳۷۸) « عوامل اجتماعی مؤثر بر درخواست طلاق در شهر تهران» پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- رابرتسون، یان (۱۳۷۲)، درآمدی بر جامعه با تأکید بر نظریه‌های کارکردگرایی، ستیز و کنش متقابل نمادی، ترجمه حسین بهروان، مشهد: آستان قدس رضوی.
- روشه، گی (۱۳۷۲) تغییرات اجتماعی، ترجمه منصوروثوقی، چاپ چهارم، تهران: نشر نی.
- ریحانی، طیبه؛ عجم، محمود(۱۳۸۱) « بررسی علل طلاق در شهر گناباد سال ۱۳۸۱»، نشریه افق دانش، پاییز و زمستان ۱۳۸۱: ۹۶-۱۰۰.
- ریتزر، جورج. (۱۳۸۸). نظریه‌های جامعه‌شناسی معاصر، ترجمه: محسن ثلاثی، تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.
- زرگر، فاطمه و نشاط دوست، حمید طاهر (۱۳۹۱). «بررسی عوامل مؤثر در بروز طلاق در شهر فلاورجان»، فصلنامه خانواده پژوهشی، سال سوم، ش ۱۱، ص ۷۳۷-۷۴۹.
- سگالن، مارتین. (۱۳۷۹). جامعه‌شناسی تاریخی خانواده، ترجمه: حمید الیاسی، تهران: انتشارات مرکز.
- ظهیر الدین، علی رضا، خدایی فر، فاطمه.(۱۳۸۲) «بررسی نیمرخ مراجعین طلاق به دادگاه، فصلنامه علمی- پژوهشی فیض» شماره ۲۵، صص ۷-۱.
- فاتحی دهاقانی، ابوالقاسم، نظری، محمد.(۱۳۸۹). «تحلیل جامعه شناختی عوامل مؤثر بر گرایش زوجین به طلاق در استان اصفهان»، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی.
- نصیری، معصومه (۱۳۸۶) «توزیع جغرافیایی فقر مسکن و پراکندگی زنان مطلقه خانه دار در مناطق ۲۲ گانه تهران»، فصلنامه رفاه اجتماعی، ۶ (۲۴).
- Amato, P. R. & Cheadle, J. E., (2008) " Parental divorce, marital conflict and childerns

یادداشت‌ها

¹ Wiseman. S

² Sperankell

³ Young, Mark E.; Long, Lynn L